

Näytepaloja terrorismista

MAARIA YLÄNKÖ

Leena Malkki ja Jukka Paastela:
Terrorismin monet kasvot. WSOY
Oppimateriaalit 2007.

”Kun kysytään kuka on terroristi, pitäisi ensin tietää mikä on se vihollinen, totesi Leena Malkki *Terrorismin monet kasvot* -kirjan tiedotustilaisuudessa.” Turha siis odottaa, että asiasta syntyy koskaan yksimielisyyttä. Voikin kysyä, oliko Eugen Schauman itsemurha-terroristi vai uhrautuiko hän isänmaansa puolesta.

Leena Malkin ja Jukka Paastelan oppikirjaksi ja yleisesitykseksi tarkoitettu kirja kohtelee terrorismia ilmiönä. Terrorismin määrittelyn ongelma todetaan, mutta keskitytään terroriteoiksi nimettyjen tai sellaiseksi tulkittavissa olevien tapausten kuvailuun. Toimittajien lisäksi artikkeleita ovat kirjoittaneet Elina Eloranta, Mikko Lahtinen, Jukka Renkama ja Teemu Sinkkonen. Kirjoittajien nimet on jätetty pois artikkeleista, mutta esipuheessa mainitaan kuitenkin, kuka minäkin luvun on kirjoittanut.

Terrorismi-käsittettä määriteltäessä tekijät pitäytyvät tavanomaisissa arkikielen tulkinnoissa. Sanaahan käytetään yleensä kuvaamaan ei-valtiollisten tahojen toimintaa, joten niin sanottu valtioterrorismi ei kuulu kirjan piiriin. Kirjassa aihetta on haluttu lähestyä sen pohjalta, minkälainen terroristi tyyppillisimmillään on, vaikka näin ei päästä poliittisesti arvopaaseen määritelmään terrorismista. Etuna on, että johdonmukaisesti sovellettuna menetelmä ei perustu moraaliseen mielipiteeseen siitä

mikä on terrorismia, vaan terrorismin yleisesti tunnistettuun toimintatapaan.

Näin olettamalla valtio jää ikään kuin itsestäänselvyydeksi. Se taas ei ole pelkästään moraalis-filosofinen ongelma, vaan yhtä lailla empiirinen epäselvyys kuin itse terrorismikin. Etenkin heikkojen ja romahtaneiden tai autoritaaristen valtioiden kohdalla pulma kärjistyy. Entä silloin kun terrorikeinoja käyttänyt järjestö nousee valtaan, kuten Etelä-Afrikan ANC:n kohdalla?

Jos kirjan lukujen johdantoja summaa yhteen, on niin ikään epäselvää todeta yhtäällä, että ”Afrikassa varsinaista terrorismia on esiintynyt vähän” ja toisaalla, että ”se on koskettanut useimpia Aasian maita”. Lopulta ”ajatus siitä, että jokin Euroopasta lähtöisin oleva liike voisi käyttää terrorin keinoja tuntuu monista kaukaiselta.” Mutta todettakoon, että tekijöiden terrorismia jäljittävällä koirankuonoempirismillä on hyvä vainu, sillä esimerkkien kirjo on laaja. Teosta ei myöskään rasita väkivaltainen tai vaikeaselkoinen teoreettisuus.

Kuinka terrorismi käyttäytyy ilmiönä, ja minkälaisista ihmisistä terroristien useimmiten kasvottomaksi jäämä joukko koostuu? Tässä suhteessa tekijöiden empiirinen tutkimusote on tinkimätön: mikään ei ensinnäkään tue olettamusta, että terrorismin määrä olisi yksiselitteisesti kasvanut. Uudet terrorin muodot Internetissä ja sähköisessä asioinnissa kertovat vain siitä, että toimijat ottavat käyttöön ajankäytön mukaisia välineitä.

On näyttöä siitä, että voimakkeilla ja vastaiskuilla ei ole pystytty tukahduttamaan terrorismia, mutta hokema terrorismin häviämises-

tä epäkohtiin puuttumalla on myös vailla empiiristä todistusaineistoa. Taloudelliset ja sosiaaliset epäkohdat ovat yksi suuri syy sille, että jokin ryhmä tai yksilö ryhtyy terrori-iskuihin. On kuitenkin vaikeaa osoittaa, miksi reaktiona epäkohtaan on ryhdytty juuri terroritoimintaan, ja miksi terroritekoihin ryhtyvät yleensä sellaiset ihmiset, jotka eivät ole epäkohtien pahimpia uhreja. Suurin osa vääryyden kokijoista ei ryhdy terroritekoihin. Siitäkään ei juuri ole esimerkkejä, että terrori-iskut olisi saatu päättymään korjaamalla epäkohdat.

Vaikuttaa siltä, että terroristijärjestöt eläisivät omalakisista elinkaaristaan. Tämä ilmiö puolestaan saattaisi selittyä sillä, että väkivaltaisiin yllätysiskuihin ryhtyneiden on vaikea palata takaisin normaalielämään. Siksi terrorismin tutkimus ei voi ohittaa psykologista näkökulmaa. Mutta sitäkin kautta tullaan arvoituksen eteen: terroristi on yleensä hyvin tavallinen ihminen. Heitä on yritetty selittää epäsosiaalisiksi. Kuitenkin (terroristi) järjestössä toimiminen edellyttää sosiaalisuutta, joustavuutta ja kuralaisuutta.

Olisivatko terroristit sitten psykopaatteja, narsisteja tai persoonallisuushäiriöisiä? Sekin on mahdollista, mutta sen selvittäminen vaatisi pitkäkestoisia tutkimuksia. Toisaalla on kuitenkin todettu, että terrori-iskujen tekijät ovat yleensä olleet pahoillaan tekojensa seurauksista, vaikka katsovat toimineensa oikean asian puolesta.

Ulkoeurooppalaisina historian esimerkkeinä kuvataan muun muassa Persian ja Syyrian alueella 1000–1200-luvuilla toimineet nisarit, joita eurooppalaiset kronikoitsijat kutsuivat assasiineiksi eli

murhaajiksi. Nisareilla oli myös eräänlainen valtio tai kuningaskunta, mikä sinänsä on vastoin kirjan perusmääritelmää terrorismista – oleellista on kuitenkin nisarien maine aikansa ”terroristeina”. Johtaja värväsi kilpailijoidensa surmaamiseen henkilöitä, jotka olivat valmiita tulemaan itse surmatuiksi tunkeutuessaan tikareineen ruhtinaiden hoveihin. Toisen esimerkki on intialaiset kuristajat, maantie- ja jokirosvojen veljeskunta, josta on dokumentteja 1600-luvulta. Kuristajat hyökkäsivät matkustajien kimppuun ja tappoivat heidät juoksusilmukalla. Veljeskuntaan kuului niin muslimeja kuin hindujakin. Kuristajat olivat joidenkin suurmaanomistajien suosiossa.

Näiden ei-eurooppalaisten historian esimerkkien jälkeen kirjoittajat siirtyvät eurooppalaiseen 1800-luvun loppupuoliskon anarkismiin, kuten venäläiseen Narodnaja Volnjaan, jossa talonpoikien oli määrä toteuttaa vallankumous älymystön avulla, ja Ranskan ”tekojen propagandaan”, jossa yksittäiset tekijät hyökkäsivät pörssiä ja oikeuslaitosta vastaan sosiaalisten oikeuksien nimissä.

Kirjan toisessa osassa käsitellään toisen maailmansodan jälkeistä terrorismia Aasiassa, Lähi-idässä, Euroopassa, Afrikassa ja Amerikan mantereella – jopa Kanadassa. Esimerkkien paljous avartaa näköaloja aiheeseen. Käytännön rasitteena on runsas lyhenteiden käyttö ja tapausten taustainformaation pakkaaminen joskus liiankin tiiviiksi ja lyhyeksi, jotta kirja ei paisuisi. On oivaltavaa, että mukaan on valittu liikkeitä, joita ei ole historiankirjoituksessa nimitetty terroristisiksi, kuten Kenian Mau-Mau-liike.

Tekijät raportoivat esittelemisensä tapauksissa myös valtioiden tekemät vastaiskut, väkivallanteot ja terroristiliikkeiden demonisoinnin. Terroristeiksi nimittäminen on itsessään symbolinen ase. Valtioterrorismin poissulkeminen kirjan määritelmässä aiheuttaa kuitenkin vääjäämättä sen, että valtio edustaa oletusarvoisesti järkiperaisyyttä ja kansainvälisiä sopimuksia terroristiliikkeen edustessa irrationaalisuutta, ei-uskontoa tai uskonnollista pyhää sotaa. Esimerkiksi Venäjän ja Tšetšnian konfliktin kohdalla jää huomiotta, että myös Putin käytti imagonrakennuksessaan uskontoon ja Äiti Venäjä -myyttiin liittyviä aineksia. Varsinainen ongelma on kuitenkin kirjassa joskus esiintyvä kehäpäätely. Israelia käsittelevässä artikkelissa esimerkiksi kuvataan, miten valtion on ollut mahdotonta suosua liikkeiden vaatimuksiin, koska se on ollut valtiolle mahdotonta.

Kirjassa ei esitetä yhteenvetoja tai tulkintoja esiteltyjen tapausten pohjalta. Alussa on eritelty selkeyttävästi tavanomaisen sodan, sissisodan ja terrorismin eroja taulukon muodossa. Jos kirjan tarkoituksena on vertailla ja suhteuttaa, olisi lopussa ollut paikallaan tehdä vastaavanlaisia luokituksia terroristiryhmien toimintatavoista ja motiiveista. Kuinka sijoittuisi tällöin

esimerkiksi Aum shinrikyo -lahkon sariini-iskut Tokion metroissa suhteessa Kolumbian narkoterrorismiin? Koska Mau-Mau-liikettä on esitelty Israelin ja Palestiinan konfliktin kanssa rinnakkain, olisi voitu todeta luokittelunomaisesti, että monista muista eroista huolimatta kummankin taustalla ovat olleet maanomistusolot ja uskonnolliset ainekset.

Yhteenvedon sijasta kirjan lopussa esitellään terrorismintutkija David C. Raportin teoria terrorismin neljästä eri aallosta 1800-luvun loppupuoliskolta lähtien. Teoria itsessään on kaikin puolin asiaankuuluva, mutta olisi ollut johdonmukaisempaa esitellä terrorismiliikkeitä kronologisessa järjestyksessä eikä mantereille eriteltyinä.

Kirjan parasta antia ovat yhden sivun laatikot, joissa kerrotaan terroriteoiksi tulkittavista yksittäistapauksista tai henkilöistä, kuten Hipparkhoksen salamurhasta vuodelta 514 eaa, joka saattoi jouduttaa kehitystä kohti senaikaista demokratiaa. Toinen osuva esimerkki on Sarajevon laukaukset, joiden kerrannaisvaikutukset olivat valtavat – siitä huolimatta, että itse suunnitelma meni monessa kohdalla pieleen.

Lopussa kuvataan ”Myyrmanin pommina” tunnettua tapaus-ta. Teko vastasi ulkoisilta tunnus-

merkeiltään itsemurhaterrorisiskua vaikka tekijän aikomuksista ja motiiveista ei lopulta saatu tietoa. Suomessa ei alkuhämmennyksen jälkeen puhuttu poliittisista motiiveista, mutta jos vastaava räjähdys olisi tapahtunut Lontoossa tai Jerusalemissa, teko olisi todennäköisesti tulkittu itsemurhaiskuksi ilman tarkempia analyyssejä.

Oppikirjan viimeinen osa on nimeltään ”Terrorismi ja Suomi”. Menneisyyttä käydään läpi terroritoimiksi tulkittavien tapausten valossa, jolloin ensimmäiseksi tunnetuksi tapaukseksi nousee jälleen kerran Lallin veriteko Köyliönjärven jäällä. Luku käsittelee Suomen historian arimpia kohtia, kuten lapuanliikettä. Sen sijaan jatkosodan jälkeisen aikakauden kuvaus haalii aiheen piiriin jo melko väkinäisesti bensasodan. Tapa käsitellä Suomea ja sen historiaa kansainvälisen terrorismin näkökulmasta on sinänsä ravisteleva ja enemmän kuin tervetullut. Kuitenkin rakenteellisena ratkaisuna se, että Suomi on jätetty vihoviimeiseksi, ikään kuin erilliseksi saarekkeeksi, on sinällään hieman naiivi ja ristiriidassa kirjan muuten hyvin kansainvälisen ja oivaltavan otteen kanssa.

Kirjoittaja on filosofian tohtori ja vapaa toimittaja.